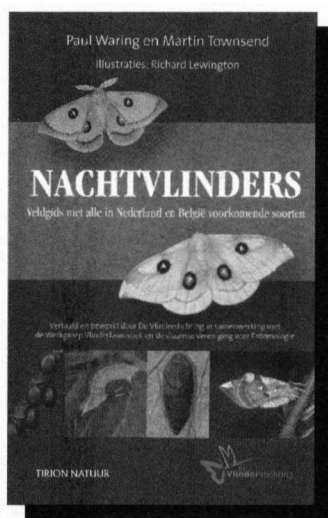

Nieuwe uitgaven

Veldgids nachtvlinders

In augustus van dit jaar is er een nachtvlindergids uitgekomen bij Tirion Uitgevers B.V. Het is een flink uit de kluiten gewassen uitgave geworden met ruim vierhonderd bladzijden. Toch kun je hem zonder bezwaar het veld mee in nemen. In feite gaat het hier om een werk dat uit het Engels is vertaald. Dat betekent dat er ook soorten in staan die niet bij ons in Nederland voorkomen. Geen nood, want dit euvel wordt netjes opgevangen en wel op twee manieren: de afwezigheid in ons land wordt aangegeven bij de afbeelding en in het tekstgedeelte. Het omgekeerde komt ook voor, maar ook daar is in voorzien. In de appendix worden deze extra soorten alsnog beschreven.

Soortteksten Van elke nachtvlinder zijn de kenmerken op gedetailleerde wijze weergegeven. Heel goed dat hierbij gewezen wordt op de

onmogelijkheid om alle soorten te determineren op uitsluitend het uiterlijk. Er zijn nogal wat groepen waarvan de soorten alleen door middel van genitaal onderzoek met zekerheid te benoemen zijn. Eén zo'n groep is die van de vlekken *Amphipoea*, waaronder drie soorten vallen. In een speciale tekst vooraf staan de verschillen tussen de mannelijke genitaliën aangegeven. Daar valt een vakterm als 'cucullus', maar de betekenis hiervan vind je in de verklarende woordenlijst ("het voorste gedeelte van de kleppen in het mannelijk genitaal"). Men gaat niet in op de techniek van het genitaal onderzoek. Wel worden twee werken genoemd die daarbij behulpzaam kunnen zijn. Verder zijn vlinderliefhebbers vaak bereid elkaar deze vaardigheid te leren.

Bij de soortbeschrijvingen gaat men gedetailleerd in op het fenomeen van gelijkende soorten. Dat blijkt bijvoorbeeld bij de Grijze dwergspanner *Eupithecia subfuscata*. Van drie gelijkende soorten zijn de verschillen aangegeven, terwijl je opmerkelijk wordt gemaakt op nog eens drie andere verwanten waarmee verwarring kan optreden. De andere onderdelen van de soortteksten zijn: vliegtijd en gedrag, levenscyclus, waardplanten (gewassen waarmee de rupsen zich voeden), habitat, voorkomen in Nederland en voorkomen in België. Het kopje van elke beschrijving bestaat uit de wetenschappelijke naam met daaronder de Nederlandse naam. Op deze manier wordt de gebruiker de keuze gelaten. Achterin staat voor beide categorieën een index.

Uiterlijk Op bladzijde 10 en 11 krijgt de gebruiker een geïllustreerde uitleg aangeboden van allerlei onderdelen en or-

namenten. Het gaat hierbij om het benoemen en tonen van diverse lichaamsdelen zoals kop, borststuk en achterlijf, maar ook voorvleugel, achtervleugel, antennen en 'palpen' ("tastzintuigen die zich aan weersanten van de roltong bevinden"). Ook heel wat streepjes en vlekjes hebben een naam zoals niervlek, ringvlek en middenvlek. Ook heel wat 'gebieden' van de vleugel zijn benoemd zoals: wortelveld, middenveld en zoomveld. Gewapend met deze terminologie wordt het een stuk makkelijker de gids met succes te hanteren.

Het vangen Het is van groot belang te wijzen op de verschillende manieren om moten te vinden. De auteurs hebben dat ingezien en hebben er drie pagina's aan besteed. Men legt uit hoe het zit met smeer- en lichttechnieken en het lokken door middel van feromonen, ook wel sekslokstoffen genoemd. Ook het zoeken van eitjes, rupsen en poppen krijgt aandacht.

De afbeeldingen Alle nachtvlinders zijn in hun natuurlijke zithouding afgebeeld. Vooral voor beginnende nachtvlinderliefhebbers is dat een verademing. Bij het grootste deel van de soorten kun je de naam vinden door de plaatjes af te lopen en te vergelijken met het onderhavige exemplaar of met een foto. Toch blijven nog heel wat soorten over waarbij de informatie van de achtervleugel van belang is, zoals de dubbelsoorten kleine Breedbandhuismoeder *Noctua janthina* en Open-breedbandhuismoeder *N. janthe*. Bij deze afbeeldingen zie je de vlinder met uitgespreide vleugels. Deze werkwijze is - indien nodig - ook elders toegepast. Voor gevorderden, die reeds over diverse geïllustreerde werken

beschikken, zal vooral de soorttekst interessant zijn, zoals het voorkomen in Nederland en de vliegtijd.

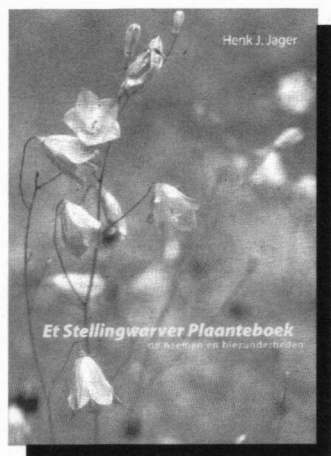
Aanbevolen Bij het determineren worden vaak details met elkaar vergeleken. Een boek over dit onderwerp moet dus op detail in orde zijn. Je kunt merken dat de auteurs aan deze eis hebben willen voldoen. Zij zijn daarin geslaagd. Kennelijk is de kwaliteit door meer mensen opgemerkt, want de eerste druk was rap uitverkocht. Wie zich met nachtvlinders bezighoudt kan het boek niet laten liggen. Het lijkt mij tot slot ideaal om naast het boek ook de website van de Vlinderwerkgroep Friesland <www.vlinderwerkgroepfriesland.nl/nachtvlinders> te raadplegen. Daar tref je een groeiend aantal illustraties aan van zeer hoge kwaliteit. De nachtvlinders worden in hun normale zithouding en met gespreide vleugels weergegeven. Ook zijn er rupsen er te zien, een voorlopige verspreidingskaart en meer. Gids en website lijken mij een fantastische combinatie. Daar konden we vroeger alleen maar van dromen!

Paul Waring & Martin Townsend 2006. Nachtvlinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten.

Met meer dan 1.600 gedetailleerde tekeningen van de hand van Richard Lewington. Vertaald en bewerkt door De Vlinderstichting in samenwerking met de Werkgroep Vlinderfaunistiek en de Vlaamse Vereniging voor Entomologie.

Tirion uitgevers B.V., Baarn. ISBN 10 90-5210-625-8. Harde omslag, genaaid gebonden, fullcolour, formaat 14 x 22 cm, 415 pagina's. Prijs € 39,95. Verkrijgbaar in de boekhandel.

Philip Zeinstra

Et Stellingwarver Plaanteboek

Het geven van namen hoort bij de mens. Met een beroep op het begin van het boek Genesis zou je het een kernactiviteit mogen noemen. Wat de planten betreft had het benoemen allereerst een gebruikstechnische en vervolgens een esthetische achtergrond, lang voordat de moderne plantensystematiek zich van de naamgeving meester maakte.

Met zijn inventarisatie van Stellingwarver plantennamen heeft Henk Jager in kaart gebracht in welke planten de Stellingwarvers geïnteresseerd zijn en wat hen aan die planten opgevallen is. Het ligt voor de hand dat gebruiksplanten het best vertegenwoordigd zijn. Geneeskruiden

als Boerenwormkruid, Duizendblad en Kamille, maar ook planten met bloemen waaruit je honing kunt zuigen, als Witte dovenetel en Kamperfoelie. Ook lastige onkruiden kunnen op warme belangstelling van naamgevers rekenen. Zo wordt Knopkruid in de streek nog steeds nagedragen dat het ooit per abuis met stro bij de Drentse burens gehaald is...

Planten waarvan het me erg veel deugd doet dat ze een Stellingwarver naam hebben zijn onder andere Blauwe knoop, Klokjesgentiaan, Spaanse ruiter, Valkruid en Klein warkruid. Zij horen thuis in heide en schraal grasland. Dat ze plaatselijke namen hebben geeft aan dat ze bijdragen aan het karakter van de streek. Het zou me een liefding waard zijn als de Blauwe knoop weer een gewone bermenplant werd, zoals ik 'm in mijn jeugd nog gekend heb uit Noord-Overijssel. Wie in de nazomer jaar een plek met bloeiende Blauwe knoop tegenkomt, zal zien hoeveel vlinders en bijen deze plant weten te vinden - juist als veel andere planten een punt achter hun bloei zetten. Van diverse uitweidingen van Henk hoop ik dat ze goed tussen de oren doordringen. Bij het trefwoord 'gras' gaat

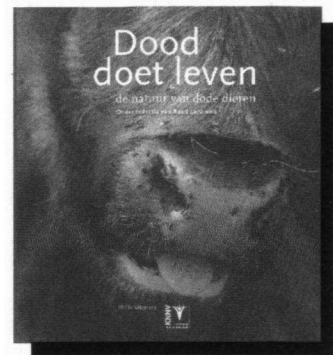
hij in op de slechte gewoonte om bermen te klepelen. Zelf vind ik dat ook één van de rampzaligste ontwikkelingen van de laatste jaren. Je helpt mooi bloeiende graslandplanten om zeep, terwijl je onkruiden als Ridderzuring en Brandnetel nog vaster in het zadel helpt. Bermenbeheerders, word wakker en help ons uit deze boze droom!

De betekenis van een boek als dit kan een heel persoonlijk karakter hebben. Eind augustus bezochten mijn vrouw en ik Douwe van der Ploeg, die op zijn sterfbed nog volledig helder van geest was en wiens plantenliefde hem tot laatst is bijgebleven. De drukpoef wekte zo'n enthousiasme bij hem op dat de consequentie duidelijk was: na de presentatie spoorlags van Oldeberkoop naar Sneek om Henk's boek te brengen. Ik geloof dat het Douwe een paar extra dagen heeft geschonken. Douwe wist ook de achtergrond van de raadselachtig klinkende benaming 'Adam-en-Eva' voor de Klokjesgentiaan. Deze naam slaat op de twee merkwaardig gevormde kroonbladen van Monnikskappen die zich binnen het helmvormige bovenste kelkblad verschuilen. Blijkbaar is de naam van de blauwbloemige tuinplanten uit het geslacht Monnikskap overgegaan op de in het wild groeiende, eveneens blauw bloeiende Klokjesgentiaan.

Henk J. Jager 2006. Et stellingwarver Plaanteboek; de naemen en biezunderheden. Met foto's van Klaas van der Veen. Een uitgave van de Stichting Stellingwarver Schrieversronte in saemenwarking met It Fryske Gea. Drokken'je Van der Meer, Oosterwoolde. ISBN: 90-6466-137-5. Formaat 17x24 cm, 96 pag., full colour. Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de Stichting. Prijs: €12,50; leden van de Stellingwarver

Schrieversronte krijgen € 2,50 korting.

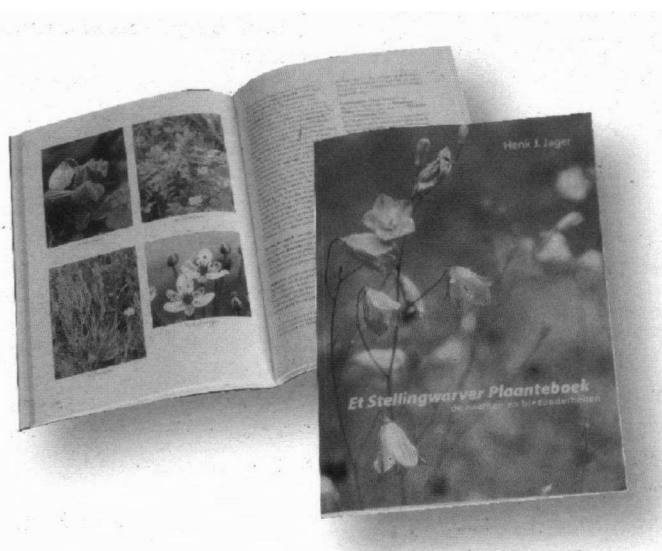
Eddy Weeda

Dood doet leven

"Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren" [Genesis 3:19]. Dat is de ondertitel van een hoofdstuk uit dit bijzondere boek. Bij de processen in onze natuurgebieden hoort niet alleen het (ontstaan van nieuw) leven, maar ook het sterven met de daarop volgende afbraakprocessen. Want ook na hun dood vervullen dieren een belangrijke rol ten gunste van veel andere organismen en processen.

Zo langzamerhand raken we gewend aan dode en scheefhangende bomen in het bos. Het hoeft allemaal niet meer zo netjes. Maar het laten liggen van dode dieren is toch nog weer een stapje verder waar het brede publiek nog grote moeite mee heeft. Denk alleen maar aan de vele discussies rondom de zorgplicht van de grote grazers in de Oostvaardersplassen. Staatsbosbeheer wordt als beheerder keer op keer weer aangesproken op de kadavers. Niet iedereen vindt het even plezierig om tijdens een ontspannen wandeling door de natuur plotseling met een dood dier geconfronteerd te worden. Waarom roepen dode dieren zulke sterke gevoelens op? En hoe kan het dat mensen hier zo verschillend op reageren? In 'Dood doet leven' informe-

ren verschillende onderzoekers over de aspecten die een rol spelen bij de afbraakprocessen. Het boek geeft een compleet beeld van het belang van deze nieuwe ontwikkeling in het natuurbeheer en de natuurbescherming. Zo pleit men voor aanvulling van de bestaande natuuroeltypen met een 'necrofiele levensgemeenschap van grote karkassen'. Het karkas moet afkomstig zijn van een Wild zwijn, Edelhert, rund of paard en als doelsoorten worden Zeearend, Raaf en Rode wouw opgevoerd. Wat dat betreft is het eerste succes al geboekt in de Oostvaardersplassen waar eerder dit jaar het eerste Zeearendenjong is uitgevlogen.

Ruud Lardinois (red.) 2005. Dood doet leven - de natuur van dode dieren. KNNV uitgeverij Utrecht, in samenwerking met Stichting Kritisch Bosbeheer. ISBN 90-5011-211-0. Formaat 21x23 cm, 128 pag., genaaid gebrocheerd, full colour. Verkrijgbaar in de boekhandel en via <www.knnvuitgeverij.nl>. Prijs € 24,95; KNNV-ledenprijs: € 19,95.

Karin Uilhoorn

Hoe dieren het doen; passie en paring in de achtertuin

In 'Hoe dieren het doen' beschrijft Carla van Lingen op speelse wijze het liefdesleven van twintig diersoorten die vlak bij of in ons huis leven. Ivo de Wijs schreef het voorwoord, in dit boek 'voorspel' genoemd om bij het onderwerp te blijven. Illustrator Siegfried Woldhek voorzag al deze verhalen van eenvoudige pentekeningen met een knipoog naar de werkelijkheid. Bijna honderd bladzijden vol passie en paring van pissebedden, waterjuffers, mollen,

mussen, konijnen, kauwtjes en slakken. Over soorten die er dagen over doen en andere die meer van vluggertjes houden. De uiteindelijke daad kent veel variaties. Zo doen Egels het heel voorzichtig, zijn Heggenmussen ware vreemdgangers (zowel de mannetjes als de vrouwtjes), eten naaktslakken van twee walle-tjes en lusten vrouwtjes van de Rosse vleermuis er wel pap van. Hoe dieren het doen biedt een nieuwe kijk op het seksleven achter de rododendrons, tussen de waterplanten en in de bomen.

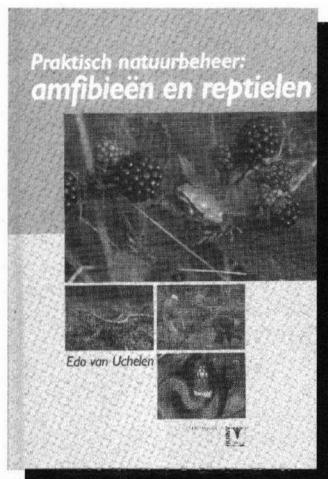
Carla van Lingen en Siegfried Woldhek 2006. Hoe dieren het doen; passie en paring in de achtertuin.

Fontaine uitgeverij BV, 's-Graveland. ISBN 90-5956-166-X, 95 pag., genaaid gebonden. Verkrijgbaar in de boekhandel. Prijs: € 17,90.

Karin Uilhoorn

Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen

Het voorkomen van amfibieën en reptielen (de herpetofauna) gaat vaak samen met een hoge natuurwaarde. Maar veel amfibieën en reptielen hebben een verborgen levenswijze en zijn daardoor lastig waar te nemen. Waarschijnlijk is dit er mede de oorzaak van dat er bij het beheer vaak onvol-

doende rekening wordt gehouden met deze toch interessante diergroep. De auteur van dit boek wil graag een lans breken voor een meer faunavriendelijk beheer. Alle 23 Nederlandse soorten amfibieën en reptielen zijn immers wettelijk beschermd in het kader van de Flora- en faunawet. Volgens de Europese Habitatrichtlijn verdienen elf daarvan strikte bescherming

en moeten voor twee soorten (Kamsalamander en Geelbuikvuurpad) speciale beschermingszones aangewezen worden.

Het gebruik van het boek wordt in hoofdstuk 2 toegelicht. Wie eerst meer wil weten over de verschillende soorten vindt in hoofdstuk 3 informatie over leefwijze, beheer en ecologie. Hoofdstuk 4 geeft een algemeen overzicht van beheersmaatregelen die gunstig zijn voor de herpetofauna en behandelt hoe deze het beste toegepast kunnen worden. Na de keuze in hoofdstuk 5 uit het soort leefgebied of terreintype blijkt welke beheersproblemen en mogelijk oplossingen daarop van toepassing kunnen zijn. Voor een snel overzicht is dit voldoende. Om het effect van de beheers- en beschermingsmaatregelen te kunnen evalueren zijn gegevens nodig. In

hoofdstuk 6 wordt ingegaan op het inventariseren en monitoren van deze effecten. De geraadpleegde literatuur bevat ten slotte publicaties over beheer, ecologie, levenswijze, verspreiding, determinatie en herkenning van de verschillende soorten.

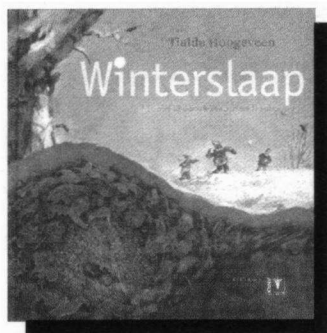
Het boek behandelt verschillende maatregelen die van belang zijn voor padden, kikkers, salamanders, hagedissen en slangen. Daarbij staan vragen centraal als: Wanneer is het nodig om te plaggen, te begrazen of te maaien? Op welke manier leg ik het beste een poel aan? Hoe maak ik een bosrand aantrekkelijk voor amfibieën en reptielen? Aan de hand van vele praktijkvoorbeelden, vaak geïllustreerd met toelichtend fotomateriaal (gunstig/ongunstig), wordt duidelijk gemaakt waarom bepaalde maatregelen wel of niet voldoen. Vooral de foto's die aangeven hoe het maar beter niet kan, zijn bijzonder leerzaam. Wie staat er bijvoorbeeld bij stil dat het gebruik van stro om verstuiwing tegen te gaan in de duinen een ongunstige maatregel is voor deze diergroep?

Hoewel deze uitgave in eerste instantie bedoeld is voor beheerders van natuurterreinen is het tevens nuttig voor beheerders van stedelijk groen, voor landgoedeigenaren, particuliere terreinbezitters, maar ook voor mensen met een natuurvriendelijke tuin. Het boek maakt onderdeel uit van de serie 'Praktisch natuurbeheer', waarvan een eerder deel al inging op vlinders en libellen.

Edo van Uchelen 2006. Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen.

KNNV-uitgeverij, Utrecht. ISBN: 10-90-5011-233-1. Formaat 16,5 x 24,0 cm, 152 pag., genaaid, gebonden, full colour. Verkrijgbaar in de boekhandel en via <www.knnvuitgeverij.nl>. Prijs € 29,95; KNNV-ledenprijs: € 26,95.

Karin Uilhoorn

Winterslaap

Zo tegen het einde van het jaar gaan veel dieren in winterslaap om de winter, waarin er onvoldoende voedsel voor ze is, te overleven. Het spannende verschijnsel van de winterslaap intrigeert ook kinderen. In dit boek vertelt de schrijfster aan de hand van zes sprekende voorbeelden van dieren die ieder kind wel kent (egel, vleermuis, hommel, modderkruiper, slak en kikker) waarom dieren in winterslaap gaan, hoe ze zich daarop voorbereiden, hoe ze zo lang zonder eten kunnen, welke plekjes ze uitzoeken en andere leuke weetjes. De egel die maandenlang onder een berg bladeren gaat liggen slapen, de huisjesslak die zijn huisje dichtmetselt om de deur pas in het voorjaar weer open te doen... Waarom doen dieren dat eigenlijk? En hoe slagen ze daarin? In woord en

beeld wordt fraai getoond wat een winterslaap met een dier doet. Ieder hoofdstukje gaat vergezeld van een leuke doe-opdracht, zoals het maken van een egelhuisje. Frappant detail is dat bij de bespreking van de hommelmel van de overige insecten onder meer de Noordse winterjuffer als voorbeeld wordt aangehaald. Deze zou als volwassen libel in de stengels van planten overwinteren. Het eerste klopt, dat tweede echter niet. Deel uitmakend van een onderzoeksteam dat deze intrigerende waterjuffers al enkele jaren nauwlettend in de gaten houdt in Noord-Nederland (en waarvan ook met enige regelmatig bericht wordt in Twirre), weet ik inmiddels wel beter...

Het boek is geïllustreerd met prachtige tekeningen in acrylverf van de bekende kinderboekenillustrator Irene Goede. Het is geschikt voor kinderen van 8 tot 12 jaar en goed te gebruiken voor het natuuronderwijs op basisscholen, bibliotheken, natuur- en milieueducatiecentra.

Tialda Hoogeveen 2005. Winterslaap.

Met illustraties van Irene Goede. ISBN: 90-5011-216-1. Formaat: 21x21 cm, 32 pagina's, genaaid gebonden, full colour. Prijs: € 13,95; KNNV-ledenprijs: € 11,95. Verkrijgbaar in de boekhandel en via <www.knnvuitgeverij.nl>

Karin Uilhoorn